

Print.

Suchasna Ukrayinska Literaturna Mova (Modern Ukrainian Literary Language). Ed. A. P. Hryshchenko. K.: Vyscha Shkola, 2002. Print.

Suchasna Ukrayinska Literaturna Mova (Modern Ukrainian Literary Language). Ed. O. D. Ponomariv. K.: Lybid, 2001. Print.

Suchasna Ukrayinska Literaturna Mova (Modern Ukrainian Literary Language). Ed. M. Plyushch. K.: Vyscha Shkola, 2001. Print.

Надійшла до редакції 19 жовтня 2016 року.

DEFINITION OF PARTICLE AND ITS FUNCTIONAL VARIETIES (WITH RELIANCE ON MODERN UKRAINIAN DISCOURSE)

Natalia Kushch

Department of Ukrainian Studies, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine

Abstract

Background: The article covers widely used, significant stratum of Ukrainian grammatical structure – particles. Many scientific studies are devoted to this part of the speech (analytical syntactic morpheme by another classification), however, considerable number of unsolved issues still remains. Scientific research is being carried till now, that is supported by works of A. Zahnitko, I. Vykhovanets, F. Batseyvych, L. Bondarenko, G. Mukan and others, who tries to define particles, distinguish their semantic and structural types, functional abilities, lexicographic description, etc.

Purpose: the purpose of the article is to study the functional types of particles considering definitions of particle itself and its expression in the modern discourse.

Results: particle is an analytical syntax morpheme with a weak lexical meaning and a strongly expressed functional and communicative, emotional and expressive coloring, which is actively involved in the formation of discourse. According to the functions performed, it is advisable to distinguish formative and modal types of particles. Formative particles are involved in the creation of grammatical forms of verbs – conditional and imperative moods, while influencing the modality of the entire sentence. Among modal particles there should be outlined the following by semantic shades: affirmative, negatives, interrogative, restrictively-outlining, demonstrative, self-modal quantitative.

Discussion: Both formative and modal particles actively participate in the formation of contemporary discourse. Altogether, the above presented considerations prove grammatical status of particle, as particles influence the modality of expression, have a discourse nature by the performing functions. The use of particles testifies the dynamics of interaction of language and speech.

Key words: particle, functional types of particles, discourse, form-building particles, modal particles.

Vitae

Natalia Kushch is a PhD in Philology, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Ukrainian Studies at the Interregional Academy of Personnel Management. Her areas of scientific interests comprise vocabulary, word formation, Ukrainian grammar.

Correspondence: 34567sergio@gmail.com

Олена Тищенко

УДК 811.14'06'373.611

ЕЛІПТИЧНІ СУБСТАНТИВИ В НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто універбаційні процеси в новогрецькій мові, зокрема явище еліптичної субстантивзації, з'ясовано сутність явища універбації у вузькому та широкому розумінні, визначено поняття “еліптичний субстантив”, наведено та проаналізовано зафіксовані нормативними словниками еліптичні субстантиви новогрецької мови, встановлено особливості творення та функціонування еліптичних субстантивів у сучасній новогрецькій мові.

Ключові слова: універбація, універб, еліптичний субстантив, словосполучення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі мовознавчих досліджень фахівці все частіше спрямовують свою увагу на процеси творення слів на основі словосполучень. Це явище характерне для багатьох мов, оскільки його зумовлюють внутрішньомовні і позамовні чинники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню процесу універбації присвячено дослідження Н.Ф. Клименко (Klymenko), І.М. Думчака (Dumchak), Н.В. Дьячок (D'yachok), О.В. Тихоненко (Tykhonenko), О.І. Гуменної (Humenno), Ю.О. Романова (Romanov) тощо. Проте дослідження процесу універбації в новогрецькій мові фактично відсутні.

Метою статті є характеристика еліптичних субстантивів в новогрецькій мові. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: з'ясувати сутність явища універбації; визначити поняття

еліптичної субстантивації як універбаційного процесу; сформулювати визначення терміна “еліптичний субстантив”; виявити специфіку творення та функціонування еліптичних субстантивів у новогрецькій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття універбації було введено О.В. Ісаченком (Ysachenko) на позначення декількох типів перетворень словосполучення в слово. Проте в подальшому це поняття почало використовуватися для позначення лише одного його різновиду, а саме суфіксального способу словотворення, при якому словосполучення за допомогою суфіксації згортається у слово: записна книжка – записник (Klumenko 776). О.В. Тихоненко визначає універбацію як спосіб стягнення словосполучення в одну одиницю, тобто формування містких новотворів на основі словосполучень (Tykhonenko).

Н.В. Дьячок (D'yachok) у широкому розумінні визначає універбацію як вияв синтетизму в словотворенні для об'єднання ситуацій, коли комплекс значень, виражених в аналітичних конструкціях сполученнями слів, передається одним словом (простим або складним). “Крім цього, за широкого розуміння універбація визначається і як творення слова на основі словосполучення, до якого воно (слово-універб) стає абсолютним синонімом. За такого підходу до універбації належать аббревіація, субстантивація, суфіксація (зокрема й нульова)... У вузькому розумінні універбація – це творення слова на основі одного з компонентів найменування, що передається поєднанням слів” (D'yachok 3).

І.М. Думчак розглядає універбацію як явище вторинної номінації, що пов'язане з перетворенням двослівного стійкого найменування в синонімічне, здебільшого стилістично марковане, слово-універб. Науковець стверджує, що утворене похідне мотивується повною назвою, є тотожним їй за значенням (або відрізняється лише стилістичним забарвленням), але відмінне за формою. Мотивуюча синонімічна назва і її дериваційний корелят – однослівний дериват – паралельно функціонують на певному синхронному зрізі. На думку дослідника, таке розуміння універбації виправдовує сенс виділення її з сукупності словотворчих процесів, які завжди ведуть до перетворення в одне слово тої чи іншої синтаксичної одиниці (Dumchak 4–5).

І.М. Думчак виділяє такі шляхи згортання розчленованих номінацій у синонімічні універбізовані лексеми: 1) суфіксальна (нульсуфіксальна) деривація; 2) еліптична субстантивація; 3) композиція; 4) зрощення; 5) аббревіація (Dumchak 8).

Явище універбації зумовлюють не лише позамовні чинники: прагнення до економії мовних зусиль, обмеженість оперативної пам'яті людини, прагнення до експресивності найменування, а й внутрішньомовні чинники: протиріччя між розчленованістю форми найменування і єдністю, цілісністю його значення. (Dumchak). Н.В. Дьячок виділяє три основні причини появи універбів: 1) компресія у словотворенні пояснюється дією закону економії мовленнєвих засобів, що особливо виразно виявляється в розмовному мовленні; 2) універби з'являються задля позначення нових реалій, що потребують нових найменувань; 3) виникає комунікативна (стильова) необхідність для зміни імені вже існуючого явища (D'yachok 6).

Н.В. Дьячок стверджує, що між словосполученням і його словесним еквівалентом реалізуються словотвірні, але не зовнішні, дериваційні, а внутрішні, міжгласові мотиваційні відношення. У зв'язку з цим, вона визначає поняття “універб”, як семантично й граматично тотожне певному словосполученню слово, що може стилістично відрізнитися від цього словосполучення знаками розмовності, сленговості або стилістично збігатися з ним. (D'yachok).

У нашому дослідженні ми розглядаємо явище універбації в широкому розумінні, тому еліптичну субстантивацію вважаємо універбаційним процесом. “Субстантивація – різновид конверсії, морфологічно-синтаксичного неморфологічного способу творення іменників як перехід з інших частин мови чи їхніх словоформ” (Selivanova 590). І.М. Думчак розрізняє еліптичні та лексичні субстантиви. Дослідник стверджує, що “лексична субстантивація – це закінчений процес, внаслідок якого прикметник повністю перетворився в іменник, а той іменник, що був витіснений прикметником із атрибутивного словосполучення, або зник із мови взагалі, або зберігся в напівпрозорих відношеннях з означуваним... Еліптична субстантивація – це універбаційний процес, при якому зв'язок між субстантивованим словом і комплексним двослівним найменуванням настільки сильний, що кожного разу, коли ми вживаємо субстантив, у нашій свідомості відтворюється прикметнико-іменникове словосполучення” (Dumchak 11).

У новогрецькій мові до лексичних субстантивів можна віднести субстантивовані прикметник *το πεταχτό (штукатурка)*. Словник новогрецької мови М. Тріандафіллідиса (Idrīma Manolī Triantafyllidī) не фіксує вихідного атрибутивного словосполучення. Аналогічними є приклади: *ο άρρωστος (хворий)*, *το καβιτικό (вітальня)*, *τα үειμιστά (фаршировані овочі)* тощо. До еліптичних субстантивів відносимо *η авαρρωτική (άδεια) – відпустка у зв'язку з хворобою*, *ο θυρεογειδής (άδένας) – щитовидна (щитовидна залоза)*.

Дослідження було проведено на основі нормативних словників новогрецької мови: Словника новогрецької мови М. Тріандафіллідиса (Idrīma Manolī Triantafyllidī) та Словника новогрецької мови Г. Бабініотиса (Babiniotis). До еліптичних субстантивів ми зараховували ті лексеми, які було зафіксовано у словнику у формі субстантивованого прикметника та мали зафіксоване атрибутивне словосполучення. Безумовно, кількість еліптичних субстантивів у розмовному мовленні є значно більшою, проте для нас важливо було встановити саме нормативно закріплені еліптичні субстантиви.

Як слушно зазначає І.В. Думчак, “еліптичні субстантиви структурно мотивуються родовою парадигмою прикметника відповідно до роду еліптизованого у словосполученні іменника. Семантично такі деривати мотивуються значенням усього відповідного двослівного найменування” (Dumchak).

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що в новогрецькій мові еліптичні

субстантиви оформлено в чоловічому, жіночому та середньому родах. До еліптичних субстантивів, оформлених у чоловічому роді, відносимо: *ο εμφύλιος (πόλεμος)* – громадянська (війна), *ο θυρειοειδής (αδένας)* – щитовидна (залоза), *ο κωδικός (αριθμός)* – секретний (код). До еліптичних субстантивів чоловічого роду можна віднести також *ο τελικός (αγώνας)* – фінальне (змагання), який у тлумачних словниках новогрецької мови фіксується як субстантив, без фіксації атрибутивного словосполучення, проте у ЗМІ нерідко вживається відповідне атрибутивне словосполучення. Проте фіксація Словником новогрецької мови М. Триандафіллідиса (Idrīma Manolī Triantafyllidī) субстантива, оформленого у середньому роді множини *τα τελικά (фінал)* та Словником новогрецької мови Г. Бабініотиса (Babiniotis) субстантива, оформленого у чоловічому роді множини *οι τελικοί (фінал)* та у середньому роді *τα τελικά (фінал)*, свідчать про фактичну завершеність переходу цього субстантива з еліптичних до лексичних. На доказ цьому свідчить і фіксація словником Г. Бабініотиса (Babiniotis) означень, що можуть вживатися з цим субстантивом: *ο μεγάλος τελικός (великий фінал, змагання за перше місце)*, *ο μικρός τελικός (змагання за третє місце)*.

Серед субстантивів, оформлених у жіночому роді, було виявлено такі: *η αναρρωτική (άδεια)* – відпустка у зв'язку з хворобою, *η λαϊκή (αγορά)* – пересувний базар, *η Φιλοσοφική (Σχολή)* – філософський (факультет).

У жіночому роді оформлено також субстантивовані числівники: *η πρώτη (ταχύτητα)* – перша (швидкість), *η πρώτη (προβολή)* – прем'єрний (показ), *η πρώτη (παράσταση)* – прем'єра (вистава).

З досліджуваних еліптичних субстантивів найчисельнішою виявилася група субстантивів, оформлених у середньому роді: *το κινητό (τηλέφωνο)* – мобільний (телефон), *το τετραγωνικό (μέτρο)* – квадратний (метр), *το διδακτορικό (δίπλωμα)* – кандидатський (диплом), *το εξοχικό (σπίτι)* – заміський (будинок), *το νυφικό (φόρεμα)* – весільна (сукня). В окрему групу еліптичних субстантивів середнього роду можна віднести ті, що позначають назви кольорів: *το κόκκινο (χρώμα)* – червоний (колір), *το кіτρινο (χρώμα)* – жовтий (колір), *το πράσινο (χρώμα)* – зелений (колір), *το μαύρο (χρώμα)* – чорний (колір), *το άσπρο (χρώμα)* – білий (колір), *το γαλάζιο (χρώμα)* – блакитний (колір), *το κванό (χρώμα)* – лазуровий. У множині ці прикметники мають значення одягу певного кольору: *τα κόκκινα* – одяг червоного кольору, *τα πράσινα* – одяг зеленого кольору, *τα кіτρινα* – одяг жовтого кольору тощо. Крім того, вони можуть мати й інші значення, напр.: *το κόκκινο (φως)* – червоне (світло), *το кіτρινο (το кіτρινο φανάρι)* – жовте світло (світлофора), *το πράσινο (φως)* – зелене світло. Атрибутивне словосполучення з прикметником *κίτρινος (жовтий)* не є настільки поширеним, як інші два, оскільки в Греції жовте світло світлофора вмикається тільки, щоб попередити про червоне світло, а після червоного одразу вмикається зелене.

До множинних універбів було віднесено *τα λαδερά (φαγητά)* – страви, приготовані на олії.

Отже, можна зробити висновок про те, що еліптичні субстантиви в новогрецькій мові творяться від двокомпонентних прикметнико-іменникових словосполучень із підрядним зв'язком, в яких відбувається еліпс іменника та субстантивується прикметник. Крім того, існує модель, за якою у словосполученні, що складається з порядкового числівника та іменника, субстантивується числівник.

В усіх вищенаведених прикладах субстантивом стає залежний компонент словосполучення. Еліптичний субстантив відмінюється за парадигмою головного слова словосполучення – іменника. Усі субстантиви, наведені у статті, є загальними назвами та позначають назви неістот.

Кількість еліптичних субстантивів, оформлених у чоловічому і жіночому роді, була меншою за кількість субстантивів, оформлених у середньому роді. На нашу думку, це можна пояснити тим, що процес універбації часто стосується саме іменників, що позначають неістоти. Проте для підтвердження цього припущення і формулювання остаточного висновку необхідно провести дослідження на основі методу суцільної вибірки з тлумачних словників новогрецької мови та кількісні підрахунки універбів, що вживаються в розмовному мовленні та мові ЗМІ.

Еліптичні субстантиви вживаються в новогрецькій мові тоді, коли зв'язок між атрибутивним та іменниковим компонентом словосполучення є настільки міцним, що, субстантивованій атрибутивний компонент має для мовця семантичне значення всього словосполучення. Таким чином, мовець може економити свої мовні зусилля, оскільки немає потреби вживати повне словосполучення. Окрім прикметників, еліптичними субстантивами в новогрецькій мові можуть бути також порядкові числівники.

Звісно, аналіз лише лексикографічних джерел не може надати такої кількості еліптичних субстантивів, як відповідний аналіз ЗМІ та повсякденного мовлення, оскільки, напр. у словниках не зафіксовано субстантив *οι πανελλήνιος (εξετάσεις)* – грецькі (іспити), який широко використовується в публіцистичному та розмовному стилях, однак проведене дослідження дало змогу окреслити загальні риси наявності, способів творення та статусу еліптичних субстантивів.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, для новогрецької мови є характерним творення та вживання еліптичних субстантивів. На основі проведеного дослідження можна сформулювати таке визначення еліптичного субстантива. Еліптичний субстантив – це слово, яке утворилося внаслідок процесу універбації (у широкому розумінні цього терміна), є семантично й граматично тотожним словосполученню, у якому відбувся еліпс іменникового компонента, та має міцний зв'язок із двослівним словосполученням. У новогрецькій мові еліптичні субстантиви оформлено у трьох грамах категорії роду та двох грамах категорії числа. Еліптичні субстантиви зафіксовано у нормативних словниках новогрецької мови, проте їхня кількість у повсякденному мовленні та ЗМІ є значно більшою. Тому подальшими перспективами дослідження є фіксація еліптичних субстантивів розмовного та публіцистичного стилів і

встановлення їхніх особливостей, а також вияв інших процесів універбації в новогрецькій мові.

References

- Dumchak, Ivan. “Univerbatsiya v Ukrayins'kiy Movi (*Univerbation in Ukrainian*).” Diss. Vasyl Stefanyk Precarpathian National U, 1998. Abstract. Print.
- D'yachok, Natalya. “Univerbatsiya v Rosiys'kiy Movi: Strukturno-Semantychnyy ta Onomasiolohichnyy Opys (*Univerbation in the Russian Language: Structural and Semantic and Onomasiological Description*).” Diss. O.O. Potebnia Institute of Linguistics of the Ukrainian National Academy of Sciences, 2015. Abstract. Print.
- Humenna, Oksana. “Do Pytannya Protsesu Univerbatsiyi u Suchasniy Slovats'kiy Literaturniy Movi” (On the Process of Univerbation in the Contemporary Slovak Language)”. *Studia Slavistica: Slovats'ka Filoloziya v Ukrayini (Slovak Philology in Ukraine)* 15 (2014): 38–46. Web. 2014.
- Klymenko, Nina. “Univerbatsiya (Univerbation).” *Ukrayins'ka Mova: Entsyklopediya (The Ukrainian Language: Encyclopaedia)*. Ed. by Rusaniv's'kyi Vitaliy. Kyiv: “Ukrayins'ka entsyklopediya” im. M. Bazhana, 2007. 776. Print.
- Romanov, Yuriy. “Unyverbatsyya na Osnove Hlahol'nykh Slovosochetanyy v Anhlyyskom y Russkom Yazykakh (Univerbation Based on Verbal Phrases in English and Russian)”. *Naukovyy Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu (Scientific Journal of International Humanities University)*. 18, 2 (2015): 117–120. Web. 2015.
- Selivanova, Olena. *Suchasna Linhvistyka: Terminolohichna Entsyklopediya (Modern Linguistics: Encyclopedia of terminology)*. Poltava: Dovkilliya, 2006. Print.
- Tykhonenko, Olena. “Slovotvirni Protsesy v Ofitsiyno-Dilovomu Styli Ukrayins'koyi Movy (na Materiali Slovnykiv Dilovoyi Movy 20–30kh rr. XX st.) (Word-Formation Processes of the Official-Business Style on the Materials of the Business Language Dictionaries in the 20th – 30th years of the XXth c.)”. *Linhvistychni Doslidzhennya (Linguistic Research)* 40 (2015): 47–52. Print.
- Ysachenko, Aleksandr. “K Voprosu o Strukturnoy Typolohyy Slovarnoho Sostava Slavyanskykh Lyteraturnykh Yazykov (On the Structural Typology of Lexis of Slavic Literary Languages)”. *Slavia* 3 (1958): 334–352. Print.

List of Sources

- Babinotis G. *Leksiko gia to Sxoleio kai to Grafeio (Dictionary for the School and the Office)* 2004. Print.
- Idrima Manoli Triantafyllidi, *Leksiko Tis Koinis Neoellinikis (Modern Greek Dictionary)* 1998. Print.

Надійшла до редакції 5 жовтня 2016 року.

ELLIPTIC SUBSTANTIVES IN MODERN GREEK

Olena Tyschenko

Department of Classical Philology, General Linguistics and Neo-Hellenic Studies, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Abstract

Background: At the present stage of linguistic research experts increasingly frequently pay their attention to the process of creating words from phrases. This phenomenon is typical for many languages, because it is caused by intralingual and extralinguistic factors.

Purpose: The purpose of the analysis is to determine specific features of elliptic substantives in Modern Greek.

Results: Elliptical substantives in Modern Greek derive from two-component adjective-noun phrases which have the following transformations: noun ellipsis and adjective substantivization. There is also a model according to which in the phrase consisting of a noun and ordinal numerals, the numeral is substantivized.

The elliptical substantive has the declension of the principal component of the phrase, i.e. the noun. Based on the research, the term “elliptical substantive” may obtain the following definition: it is a word which was formed due to univerbation process (in the broad sense of the term), is semantically and grammatically identical to the phrase, which had a noun ellipsis, and has a strong relationship with a correlative two-component phrase.

Discussion: Derivation and use of elliptical substantives is common in Modern Greek. Standard dictionaries of Modern Greek record elliptical substantives, but the amount of the latter in everyday speech and the media is much larger. Therefore, the construction of their corpus is required as well as the research of other univerbation processes in Modern Greek.

Key words: univerbation, univerb, elliptical substantive, ellipsis, Modern Greek.

Vitae

Olena Tyschenko is PhD, Assistant Lecturer of Department of Classical Philology, General Linguistics and Neo-Hellenic Studies at Taras Shevchenko National University of Kyiv. Her areas of research include functional grammar, stylistics of Modern Greek.

Correspondence: tolena2012@ukr.net